

TIIVISTELMÄ

Egofunktion seminaari 16.2.2018

Sinikka Torkkola

Lääkärit ja muuttuva media

Aloitetaan kaukaa, terveystiedosta. Sen voi ymmärtää vain välineenä, mutta myös terveyksiä ja sairauksia tuottavana yhteiskunnallisena ja kulttuurisena käytäntönä (Torkkola 2008). Näin ymmärrettynä lääkäreiden ja median suhteessa on kysymys muustakin kuin vain median kanssa toimimisen taidoista. Tällöin voi kysyä, mihin kaikkeen median muutos terveydenhuollossa, terveyden ja sairaanhoidossa vaikuttaa. Ja ennen muuta voi kysyä, miten syvällistä muutos on?

Mitä medioituminen on?

Mediasta tulee instituutio, jonka kautta muut instituutiot vaikuttavat toisiinsa. (Stig Hjarward, Andrea Hepp)

”Vahvan tulkinnan mukaan ”medialogiikka” määrittää yhä enemmän eri yhteiskunnan instituutioiden ja ryhmien toimintaa. Heikko versio puolestaan kyseenalaistaa yhden medialogiikan olemassaolon, vaikka korostaakin samalla median kasvavaa merkitystä yhteiskunnassa.” (Väliaverronen & Ampuja 2014)

Vahvaa tulkintaa, jonka mukaa medialogiikka tunkeutuu kaikkialle eivätkä muut instituutiot sitä kyseenalaista tai vastusta on kritisoitu. Sen sijaan heikko tulkinta, jossa medioitumista katsotaan ennen muuta viestintävälineiden muutosten aiheuttamana muutoksena viestinnän ajassa ja tilassa ja tämän muutoksen yhteiskunnallisista ja kulttuurisista vaikutuksista.

Medioituminen voidaankin ymmärtää mediavälitteisenä viestintänä tai muuna toimintana.

Silloin katse kiinnittyy välineisiin, tosin välineetkään eivät ole vain sanoman kantajia vaan kantajillakin on suhteensa sanomaan. Kummastakin näkökulmasta medioitumisella on vaikutuksensa terveystiedon välittämiseen.

Medialogiikan näkökulma kohdistaa ennen muuta terveydenhuollon instituutioon. Miten sen toimintatavat, mediasuhteet tai vaikkapa strategiassa tai brändin rakentamisessa otetaan huomioon media. Kyse on terveydenhuollon **viestinnästä ja yhteiskuntasuhteista**.

Mediaviestintää pidetään tärkeänä, mutta potilasviestintää on minusta tärkeintä. Siihen pätee organisaatioviestinnän vanha sääntö, jonka mukaan ulkoinen viestintä ei toimi, ellei sisäinen viestintä ole kunnossa. Toisin sanoen jos potilasviestintä ei toimi, on vaikea rakentaa hyvää julkisuuskuva. Mutta otetaanko tämä huomioon viestinnän resurssijaossa. Nykyisenä sosiaalisen median aikana entistä tärkeämpää.

Mediavälitteisyys

Vaikutus potilas-lääkäri-suhde: tiedon saatavuus, asiantuntijuuden muutokset, rapautuminenkin.

Mielenkiintoinen filosofinen kysymys: miten mediavälitteisyys muuttaa taudin ja potilaan suhdetta Biolääketieteestä infolääketieteeseen. **Katoaako potilas tietoverkkoihin?**

Lääkärit ja media

1990-luvulla tehdyssä tutkimuksessa suomalaisista lääkäreistä noin kolmannes piti lääketieteen uutisvälitystä maassamme asiantuntevana, ja viidennes vääristävänä; joukkoviestinten lääketieteellistä uutisointia piti asenteellisenä 44% ja neutraalina vain 13% (Wiio ja Puska 1993).

Ulla Ahlmén-Laihon meneillään olevan tutkimuksen referointia, ei jaeta koska vasta julkaisematon käsikirjoitus.

Lääketieteen toimittajien asenteita ja näkemyksiä on selvitetty. Lääketieteen toimittajat pitävät tärkeimpänä oikean tiedon välittämistä ja korostavat tietolähteen luotettavuuden merkittävyyttä. Terveysjournalismia onkin kritisoitu kriittisyyden puutteesta. Tilanne on muuttumassa: valelääkärikohtu ja muut terveydenhuoltoon liittyvät mediakohut. Australialaisessa tutkimuksessa lääkäreiden esittämisestä mediassa yksi juttutyyppejä oli lääkäreiden väärinkäytökset (Lupton & McLean 1998).

Journalistien ja lääkäreiden yhteisesti sovitut normit: Lääkäreiden ja toimittajien tiedotussuosituksesta sovittu jo 1960-luvulta.

Sosiaalinen media

Miten some muuttaa terveystiedon viestintää?

- Terveydenhuollon instituutioiden viestintäkäytäntöjen muutos: yhteistyökumppanit ja viestintämuodot
- Ihmisten ja instituutioiden välisten viestintäkäytäntöjen muutos
- Potilas-lääkäri, potilas-hoitaja –suhteiden muutokset
- Terveyspalveluiden käyttäjien keskinäisten suhteiden muutos, potilasaktivismi
- Terveystiedon edistämisen viestinnällisten käytäntöjen muutokset, uudet kampanjumuodot
- Terveydenhuollon viestintäkäytäntöjen muutos e-potilaat, verkkolääkäriasemat, neuvontapalvelut
- Ammattilaisten keskinäisen viestinnän muutos viestintä, konsultaatiot, tiedonhankinta, vertaistuki, asiantuntijuuden kehittäminen
- Sosiaalisen median seuraaminen, ennakointi, verkkoluotaaja?

Lääkäriliiton sosiaalisen median ohjeet

Sosiaalisen median käytössä tulee noudattaa seuraavia ohjeita:

1. Lääkärin tulee noudattaa sosiaalisen median käytössä samoja eettisiä rajoja ja periaatteita sekä eettisiä ohjeita kuin kaikessa muussakin lääkärintyössä.
2. Lääkärin tulee noudattaa vaitiolovelvollisuutta. Sosiaalisessa mediassa ei saa julkaista yksilöitävissä olevia potilastietoja edes suljetuille ryhmille tarkoitetuilla kanavilla.
3. Lääkärin tulee pohtia omaa läsnäoloaan sosiaalisessa mediassa ja päättää, kuinka näkyvästi ja millä tavalla hän haluaa olla esillä. Päätökseen voivat vaikuttaa lääkärin työnkuva, erikoisala, työnantaja, julkiset toimet, henkilökohtainen elämä tai muut seikat. Lääkäri voi harkita henkilökohtaisen ja ammatillisen tiedon erottamista toisistaan.
4. Lääkärin tulee huolehtia potilaan ja lääkärin välisestä ammatillisen rajan säilymisestä myös sosiaalisessa mediassa.
5. Lääkärin tulee ottaa huomioon, että hänen toimimisensa sosiaalisessa mediassa vaikuttaa koko ammattikunnan maineeseen. Lääkärin tulee noudattaa myös sosiaalisessa mediassa Lääkäriliiton kollegiaalisuus- ja muita ohjeita.
6. Lääkärin tulee huolehtia siitä, että hänen sosiaalisessa mediassa jakamansa ammatillinen tieto on oikeellista ja asianmukaista. Myös mahdollisista sidonnaisuuksista ja eturistiriidoista tiedottaminen on hyvän tavan mukaista.
7. Lääkärin tulee muistaa sosiaalisen median myönteiset puolet kuten tiedotuskanavana toimiminen, potilaiden vertaistuki ja voimaannuttaminen.
8. Jos lääkäri huomaa kollegansa käyttäytyvän asiattomasti sosiaalisessa mediassa, hänelle tulee siitä huomauttaa kollegiaalisessa hengessä. Jos kollega ei muuta käytöstään ja jos käytös on epäkollegiaalista tai omiaan vaarantamaan profession mainetta tai potilaan anonymiteettiä, tulee asiasta ilmoittaa Lääkäriliittoon.

Tulevaisuus?

- Sosiaalisen median mahdollisuudet ja uhat: väärää, haitallista tietoa, mutta myös tietoa, jota muuten ei saa.

Potilaat ja digitalisoituva viestintä

Terveystiedon saamisen helppous vaikuttaa potilas-lääkäri-suhteeseen. **Miten kansalaiset käyttävät internetiä terveyden- ja sairaanhoidossaan?** Voi ajatella osittain vastaavan myös sosiaalisen median käyttöön.

	Tavaroita tai palveluita koskeva tiedonetsintä	Matka- ja majoituspalveluiden selailu	Sairauksiin, ravitsemukseen tai terveyteen liittyvän tiedon etsintä
	%-osuus väestöstä		
16-24v	90	57	76
25-34v	95	75	83
35-44v	94	77	76
45-54v	87	71	65
55-64v	77	60	58
65-74v	54	40	43
75-89v	18	13	20

Lähde: Väestön tieto- ja viestintätutkimus 2015, käyttö-tutkimus 2015, Tilastokeskus

Tutkimus (Torkkola 2012 – 2015), terveysviestintä sosiaalisessa mediassa: kolme tutkimusaineistoa

- Suomi24 lääkekeskustelut 2011 – 2012
- Näytteeseen poimittu 393 keskusteluketjua, joissa 1503 keskustelupuheenvuoroa
- Käyttäjäkyselyt verkossa, marras-joulukuu 2014
- Suomi24, vastauksia 100
- Diabetesliiton kohtauspaikkakeskustelut, vastauksia 77
- Käyttäjäkyselyn tulokset ovat suuntaa-antavia
- Kyselyyn vastanneet
- Vierailevat sivustolla säännöllisesti
- Seuraavat myös muita terveysaiheisia sivustoja
- Ovat pääasiallisesti passiivisia keskustelun seuraajia, suurin osa on kuitekin joskus kommentoinut keskusteluja
- Suurin osa on naisia (Suomi24%: 62 % ; Diabetesliitto: 69 %) ja keski-ikäisiä, 35 – 55 vuotiaita (Suomi24: 44; Diabetesliitto: 46 %)

Mihin internetiä ja sosiaalista mediaa käytetään?

- **Tiedonhankinta, yleistä terveystietoa, valikoidut aiheet**
- **Kokemusten vaihtoa ja vertaistukea**
-
- **Vertaiskeskustelua**
 - Olen kärsinyt psyykkisistä oireista koko ikäni, lievistä masennuksesta todella synkkään mieli-alaan. Erilaisia masennus ja mielialalääkkeitä syönyt. Nyt vanhemmalla iällä tuli olkapäävamma, johon sain Tramaleita ja täytyy sanoa, että tramalit ovat masennuslääke numero yksi. Perus masennuslääkkeillä on ihan hirvittävät sivuvaikutukset, mutta Tramaleissa mulla ei ollut mitään ja kyllähän niihin varmasti koukkuun jää, jos viikkoja päivittäin käyttää.

Tramal-tapaus

- juuri näin toimii. Yksi parhaista täsmälääkkeistä masennukseen ja yleiseen vitutukseen. Fyysinen koukku tuohon tulee kyllä muutamassa kuukaudessa, mutta mitäpä tuosta, jos lääkkeen avulla pystyy käymään töissä, liikkumaan ja

hoitamaan asiansa. Lääke on jo vanha ja melko turvalliseksi todettu, joten nauttikaamme toisinaan pikku nuokuista ja puuhakkaasta hyvästä fiiliksestä. Annostelulla on helppo vaikuttaa haluttuun olotilaan ja kivun poiston asteeseen. Masennuslääke efexorilla on samantyylistä vaikutusta, mutta kyllä tramadoli vie voiton 6-0 joka suhteessa. Mikään unilääke tramal ei todellakaan ole, pistää pään senverran ylikierroksille että nukkuminen on monasti hankalaa.

- **Apua akuuttiin ongelmaan**

moi. Otin typeryksissäni RANOPRIINIA n.30 tablettia.mut ei muuta oireita kun pääsärky ja heikottaa vähä.ottamisesta on nyt 10tuntia.onkohan pahimmat oireet jo ohi.voikohan tulla jälkiseuraamuksia??? NYT PELOTTAA.pitääkö mennä lääkäriin?

(Vastauksia 1, ei varsinainen vastaus, lukukertoja 36)

Neuvoja terveydenhuollon palveluista

Olen 17- vuotias, joten täytyykö mun maksaa, ku käyn yksityisellä lääkäriillä? Ja jos, niin paljonko suurinpiirtein? Ja onhan sielläkin vaitiolovelvollisuus eli eivät voi kertoa vanhemmille? Ja kuinka nopeesti ton ajan sais suurinpiirtein?

(Vastauksia 7. lukukertoja 142)

Neuvoja akuuttiin vaivaan

Syön Buranaa nivelkipuihini ja se närästää ja polttaa ylävatsaa. En syö jatkuvasti vaan kuureina. Lääkäri antoi vatsansuojäläkettä (vaikuttava aine lansoprazol) ja sain ripulin. Pidin taukoa monta päivää, en ottanut särky enkä vatsansuojäläkettä. Eilen illalla otin ja aamuyöstä asti olen juossut vessassa ja suoli on kyllä puhdistunut täysin :) Buranasta en usko sen tulevan. Olen googlettanut jonkin verran, mutten vastausta löytänyt. Eli onko kenelläkään kokemusta, että vatsansuojäläkkeestä tuli ripuli? Aikaisemmin en ko. lääkettä ole syönyt

(Vastauksia 0, lukukertoja 21)

Reseptin hankintaneuvoja

Mitä olette lääkäriille sanoneet, että olette saaneet Mirtazapin-reseptin? Itse sain kyseistä lääkettä kokeiltavaksi ruokahaluan puutteeseen muutama vuosi sitten ja se todella tehoi. Sopiiko lääke unettomuuteen

(Vastauksia 4, lukukertoja 80)

Vastaukset keskustelun avaukseen

27

Vastauksia	%
0	15
1 - 5	60
5 - 10	15
> 10	10
N = 393	

- Toisen mielipiteen hakemista

Sain reseptin glukosamiinille nivelrikon hoitoa varten. Sormeni ovat olleet vuosikausia välttävän notkeat, polveni pettävät joskus istuutuessa, ja kaularangassa on nikamien madaltumista. Kuulin Akuutista, että uusien tutkimusten mukaan glukosamiini ei auttaisikaan. Haittoinahan lääkkeen käytöstä mainitaan mahavaivat (koettua on), kolesterolin nousu (on muutenkin korkea) sekä lihominen, johon siihenkään ei olisi varaa. Löytyykö keneltäkään myönteistä kerrottavaa tästä lääkkeestä?

(Vastauksia 12, lukukertoja 745)

Lääkekeskustelujen katselukerrat

Lääkärin vastauksia vaille jääneitä

Oikeesti

Tää on kolmas foorumi, ja kukaan ei koe samaa, onko näin? Lääkärille yritin puhua ei tainnut kuunnella ollenkaan. Jos ei johdu Litoista niin mistä. (Lito + iho-ongelmia)

- Keskustelufoorumin luonne vaikuttaa sekä keskustelutapaan että siihen, miten käyttäjät arvioivat keskusteluista saamaansa tietoa.
- Terveystieteiden palveluissa tietoa halutaan ennen muuta lääkäriltä. (Eeva Atanga 2016)
- Suurin osa on naisia (Suomi24: 62 % ; Diabetesliitto: 69 %) ja keski-ikäisiä, 35 – 55 vuotiaita (Suomi24: 44; Diabetesliitto: 46 %)

Vierailut

Media	Suomi24	Diabetesliitto
Aikakauslehtien verkkosivut	20	26
Iltapäivälehtien verkkosivut	41	40
Sanomalehtien verkkosivut	23	36
Yleisradion verkkosivut	26	21
MTV:n verkkosivut	18	12

Media	Suomi24	Diabetesliitto
Aikakauslehtien verkkosivut	20	26
Iltapäivälehtien verkkosivut	41	40
Sanomalehtien verkkosivut	23	36
Yleisradion verkkosivut	26	21
MTV:n verkkosivut	18	12

Media	Suomi24	Diabetesliitto
Aikakauslehtien verkkosivut	20	26
Iltapäivälehtien verkkosivut	41	40
Sanomalehtien verkkosivut	23	36
Yleisradion verkkosivut	26	21
MTV:n verkkosivut	18	12

Vierailujen syyt Suomi24

18

	Suomi24
Etsii tietoa läheisen sairaudesta	57
Etsii tietoa omasta mahdollisesta sairaudesta	41
Etsii tietoa miten hoitaa lähipäivinä todettua sairautta	33
Etsii tietoa miten hoitaa yli vuoden sairastamaansa sairautta	58
Etsii lisätietoja lääkärin antamista ohjeista	38
Etsii lisätietoja lääkärin määräämistä lääkkeistä	58

Vierailujen syyt Diabetesliitto

19

	Diabetesliitto
Etsii tietoa koska sairastaa diabetesta	87
Etsii lisätietoja muusta sairaudesta kun diabeteksestä	75
Etsii lisätietoja lääkärin määräämistä diabeteslääkkeistä	55
Etsii lisätietoja lääkärin määräämistä muista lääkkeistä	66
Etsii tietoa koska sairastaa diabetesta	87
Etsii lisätietoja muusta sairaudesta kun diabeteksestä	75

Terveyslukutaito, tiedon arviointi

	Terveysneuvot		hoito-ohjeet		Muut ohjeet		Lääketieteellinen tieto		Vertaistuki ²¹	
	S24	Diab	S24	Diab	S24	Diab	S24	Diab	S24	Diab
heikko	37	10	43	10	44	9	57	13,0	40	14
välttävä	36	18	35	19	29	27	26	22	24	13
hyvä	21	58	18	55	22	52	13	53	19	35
erinomainen	5,0	13	3	14	4	12	3	12	16	38
(puuttuva tieto)	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Vastanneiden kouluarvosanat keskustelusivuston neuvoista, ohjeista ja tiedosta.

Lääkekeskustelut

Lääkekeskusteluketjujen yleisimmät aiheaiheet	%
Lääkkeiden sivuvaikutukset	28
Kokemukset lääkkeen vaikuttavuudesta	22
Yhteisvaikutukset muiden lääkkeiden kanssa	6
Reseptien määrääminen	5
Lääkkeen lopettaminen	6
Alkoholi	5
Väärinkäyttö, itsemurha,	3
Lääketurvallisuus	3
Lääkerippuvuus	2
Tuntematon tabletti	2
Lääkkeet ulkomailla	2
Luontaistuotteet ja -lääkkeet	1
Muut	19

- Depressiota sairastaville korkea sosiaalisen median käyttöaste, vrt. Suomi24. Mutta tutkimukset ovat osoittaneet käytön olevan yhteydessä depression. (Lina Zhou & al 2018)

Keskusteluketjujen lääkkeet

Lääke	%
Psykelääke	53,4
Kipulääke	7,6
Antibiootit	5,3
Lääkkeet yleensä tai useita	13
Muut	24,5
Ei lääkettä	1,5
N = 393	100

Lähteitä

- Ampuja, Marko & Välvirronen, Esa (2014) Medioituminen: iskusana, analyyttinen työkalu vai uusi paradigma *Media & viestintä* 2 (2014)
- Atanga E. (2016) Informoidusta potilaasta osallistuvaan potiluuuteen - Potilaslähtöinen terveystiedotus internetaikakaudella. (pro gradu -tutkielma, tarkastusprosessissa)
- Batt-Rawden, S., Flickinger, T., Weiner, J., Cheston, C., & Chisolm, M. (2014). The role of social media in clinical excellence. *Clinical Teacher*, 11(4), 264-269. doi:10.1111/tct.12129
- Brown & Webster: New medical technologies and society. Reordering life. (2004).
- Bullock, A. (2014). Does technology help doctors to access, use and share knowledge? *Medical Education*, 48(1), 28-33. doi:10.1111/medu.12378
- Dutta: Communicating Health. Culture-centered approach (2008)
- Gagnon, K., & Sabus, C. (2015). Professionalism in a digital age: Opportunities and considerations for using social media in health care. *Physical Therapy*, 95(3), 406-414. doi:10.2522/ptj.20130227
- Halford, S., Lotherington, A. T., Obstfelder, A., & Dyb, K. (2010). Getting the whole picture? *Information, Communication & Society*, 13(3), 442-465. doi:10.1080/13691180903095856
- Halford, S., Lotherington, A. T., Obstfelder, A., & Dyb, K. (2010). Getting the whole picture? *Information, Communication & Society*, 13(3), 442-465. doi:10.1080/13691180903095856
- Honkasalo & Salmi (toim.) Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriseen terveystutkimukseen. (2013)
- Lina Zhou, Dongsong Zhang, Christopher C. Yang, Yu Wang (2018) Harnessing social media for health information management. *Electronic Commerce Research and Applications* 27 (2018) 139–151
- Lupton D1, McLean J. (1998) Representing doctors: discourses and images in the Australian press. *Social Science and Medicine* 46(8):947-58.
- Oudshoorn, N., & Somers, A. (2006). Constructing the digital patient: Patient organizations and the development of health websites. *Information, Communication & Society*, 9(5), 657-675. doi:10.1080/13691180600965666
- Topol, E. J. (2013). *The creative destruction of medicine : How the digital revolution will create better health care*. New York: Basic Books.
- Torkkola, S. Multifaceted Health Communication. Teoksessa: Valentina Marinescu & Bianca Mitu (toim.) Gentle Violence: Medicine and Media. Jefferson NC: McFarland. 2016
- Torkkola, S. Muuttuva terveystiedotus, medioituvat terveydet ja sairaudet (2014) Teoksessa Järvi, Ulla (toim.) Tautien media. Helsinki: Duodecim, 18 - 31
- Torkkola Sairas juttu: Tutkimus terveystiedotuksen teoriasta ja sanomalehden sairaalasta. (Verkossa vapaasti luettavissa) (2008)

